

KİTAP TANITIMI & ELEŞTİRİ / BOOK REVIEW & CRITICISM

Sosyolojiye Çağrı: Hümanist Bir Perspektif

Dr. Zübeyde Demircioğlu

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Sosyoloji Bölümü

demircioglu_z@yahoo.com

Öz

Bu çalışmada Peter L. Berger'in "Sosyolojiye Çağrı: Hümanist Bir Perspektif" isimli kitabı ele alınmaktadır. Giriş niteliğinde bir eser olan kitap, sosyoloji hakkında bilgi sahibi olmak isteyen genel okur ve sosyoloji disiplinine giriş yapan öğrenciler için değerli bir kaynaktır. Her ne kadar dilimize kazandırılması gecikmiş olsa da sosyolojiye çağrısını sürdüren bu kitabın ülkemiz okurlarına ve sosyoloji öğrencilerine tanıtılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, sosyolojik perspektif, toplum, birey.

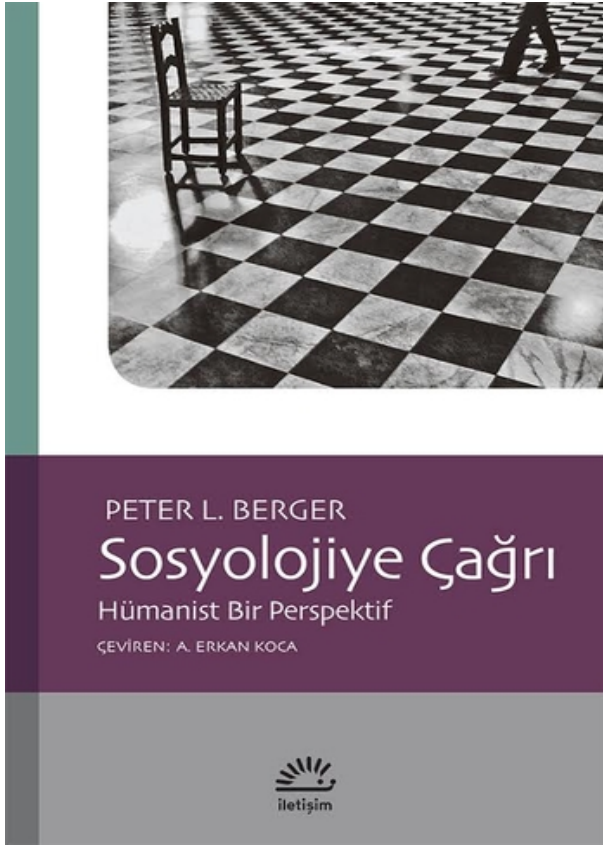
Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective*

Abstract

This study discusses "Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective," written by Peter L. Berger. As an introductory work, the book is a valuable resource for new students of sociology as well as ordinary readers who want to have knowledge about sociology. Although the translation of this book into our language has been belated, it is believed that it is important to introduce this book, which continues to invite people to sociology, to the readers and sociology students in our country.

Keywords: Sociology, sociological perspective, society, individual.

* Berger, P. L. (1963). Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective. Doubleday.

Berger, P. L. (2018). Sosyolojiye Çağrı: Hümanist Bir Perspektif (2. Baskı) (A. Erkan Koca, Çev.). İstanbul: İletişim. 230 s.

Sosyal inşacı¹ teorisyen Peter Berger tarafından 1963 yılında kaleme alınan kitap 2017 yılında A. Erkan Koca tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. ABD’de bir sosyolojiye giriş kitabı olarak değerlendirilen eser 25 yıl gibi bir süre zarfında 41 baskı yapmış ve 16 farklı dile çevrilmiş, yayımlandıktan 25 yıl sonra dahi toplum hakkında okumak isteyen genel okuyucunun en çok tercih ettiği en popüler kitap olmayı sürdürmüştür (Christiano, 1990, s. 503). Kitap her ne kadar yarım asır sonra dilimize kazandırılmış olsa da bugün de başlığına uygun biçimde sosyolojiye çağrısını sürdürmektedir.

Uzmanlık alanı din sosyolojisi olan Amerikalı sosyolog Peter Berger Türkiye’de daha çok Thomas Luckmann ile birlikte kaleme aldığı ve sosyal inşacı teorisini açıkladığı *Gerçekliğin Sosyal İnşası* (1966) kitabıyla tanınmaktadır. Bilgi sosyolojisi alanının en etkili metinlerinden biri olan *Gerçekliğin Sosyal İnşası* inşacı teorisinin gelişmesinde merkezi bir rol oynamıştır. Bu anlamda Peter Berger’in *Gerçekliğin Sosyal İnşası*’ndan önce kaleme aldığı *Sosyolojiye Çağrı*’nın, inşacı teoriye giriş niteliği de taşıdığı söylenebilir.

Sosyolojiye Çağrı, yazarın kendi ifadesiyle “üzerinde çalışmak için değil okumak için” (Berger, 2018, s. 7) yazılmıştır. Bu anlamda hedef kitlesi sosyolojiyi merak eden genel okur kitlesiyle birlikte sosyolojiye yeni adım atan öğrencilerdir. Kitap sadece akademik dünyaya değil daha geniş bir okur çevresine hitap ettiği için teknik ve akademik bir dilden uzak durulmuştur. Yazarın bu çabasına uygun biçimde çevirmenin de kitabı anlaşılır ve akıcı bir dilde Türkçeleştirdiğini belirtmek gerekir. Ayrıca yazar yine hedef kitlesine uygun biçimde okumayı zorlaştırmamak adına dipnot kullanmamış ancak metnin sonunda okuyucuyu yönlendirmek üzere ayrıntılı bir kaynak listesi ve yorumlar kısmına yer vermiştir. Metin 1963’te kaleme alındığından kaynakça, bugün için güncelliğini yitirmiş olmakla birlikte listenin büyük oranda seçici olduğu gözden kaçmamaktadır. Zira kaynak listesi Amerikan sosyolojisine ağırlık vererek, Durkheim, Weber, Simmel gibi isimler dışında kıta Avrupası

¹ Sosyal inşacı teori (toplumsal kurmacılık) toplumsal yaşamın, toplumsal düzlemde yaratılmış olduğunu ileri süren teoriler için kullanılan genel bir terimdir. Bu tür yaklaşımlar, toplumun insanlar tarafından aktif ve yaratıcı çabalarla üretildiği fikrini öne çıkararak verili kabul edilen dünya algısını reddeder ve icat edilmiş bir dünya portresi çizer. Teorinin kökeni Chicago Ekolü sosyologlarından William Isaac Thomas ile Alfred Schutz gibi fenomenolojik sosyologlara dayandırılrsa da terimin sosyoloji literatürüne kazandırılması Peter Berger ile Thomas Luckmann’ın çalışmaları aracılığıyla gerçekleşmiştir (Marshall, 2005, s. 749).

klasiklerine yer vermemiştir. Bu anlamda sosyolojiye yeni başlayan öğrenciler için özellikle Amerikan sosyolojisinin klasiklerini bir arada bulacakları bir liste mahiyeti taşımaktadır.

Toplamda sekiz bölümden oluşan kitabın ilk iki bölümünde bir disiplin olarak sosyolojinin tanımı yapılarak sınırları belirlenmiştir. Berger'e göre (2018, s. 15) "sosyoloji bir uygulama değil anlama teşebbüsüdür" dolayısıyla sosyoloji bu özelliğiyle sosyal reformcu anlayıştan ve sosyal hizmet uygulamalarından ayrılır. Diğer taraftan sosyoloji bir veri üretme pratiği de değildir. Bu nedenle ampirik çalışmalar ve istatistiki verilere gömülmek yerine verilerin anlamlı bir şekilde yorumlanması ve teorik bir çerçeveye oturtulması çabası içinde olmalıdır. Bu bölümlerde sıklıkla vurgulanan anlama ve yorumlama çabası sosyolojiye görünenin "ardına bakma", "iç yüzünü kavrama", "işin sırrını açığa çıkarma" (Berger, 2018, s. 45) gibi misyonlar yükler. Bu misyonu yerine getirirken sosyolojiden sosyal gerçekliğin göreliliğini fark etmesi beklenir.

Kitabın üçüncü bölümünde sosyal gerçekliğin göreliliği çok daha mikro düzeyde bireysel biyografiler üzerinden ele alınır. Bireysel olarak bakıldığında biyografinin kendisinin dahi birey tarafından üretilen ve sonra tekrar üretilen bir mahiyeti vardır. Bu anlamda biyografiler yön değiştirebilir. Bu yön değişiklikleri büyük oranda yeni sosyalleşmeler neticesinde yeni bir anlam sistemine ya da çerçeveye dahil olmakla mümkündür. Bu nedenle sosyolog kendi anlam sistemlerine karşı da uyanık ve şüpheli olmalıdır.

Kitabın dördüncü, beşinci ve altıncı bölümleri sosyolojinin temel meselelerinden biri olan toplum/birey karşıtlığı çözümlemesine ayrılmıştır. Dördüncü bölümde sosyal kontrol mekanizmalarıyla toplum adeta bir hapisane gibi resmedilir. Dolayısıyla bu bölümde bireye baskı ve zor uygulayan, ona dışsal bir realite olan, Durkheimci bir toplum tanımlamasının ayrıntılarına yer verilmiştir. Ancak bölüm sonunda bireyin bu sistem içinde tamamen pasif olmadığı sinyalleri verilerek bir sonraki bölümde dışsal bir realite olarak toplumun bireyler tarafından nasıl içselleştirildiğine odaklanır ve toplum hapisanesinin duvarlarının birey tarafından sürekli yeniden inşa edildiği ileri sürülür.

Toplum ve birey etkileşiminin ele alındığı dördüncü ve beşinci bölümün ardından kitabın altıncı bölümünde toplum/birey karşıtlığını aşan bir sentez ortaya konulmaya çalışılmış, Durkheim ve Weber'in teorilerinin birlikte işe koşulması gerektiği öne sürülmüştür. Zira bu iki yaklaşım temelde çatışma içinde değildir ve bir arada düşünülürse birey-toplum arasında diyalektik bir ilişki kurmak mümkün olacaktır. Bölümün sonunda her ne kadar belirlenmiş bir sahnede yine belirlenmiş kurguları oynamakla yükümlü olsalar da seçme şansları olan "canlı aktörlerle dolu bir sahne olarak toplum" (Berger, 2018, s. 170) resmine ulaşılmıştır.

Berger son iki bölümde büyük oranda toplumsal olarak belirlenmiş ancak yine de belli durumlarda seçim şansı olan bireyin özgürlüğü meselesini bir etik problem olarak ele alır. Bu etik problemin çözümlenmesinde sosyolojinin belirlenmişleri yıkmak üzere bir araç olarak kullanılabileceğini öne sürer. Bu anlamda sosyolog "potansiyel bir sabotajcı veya aldattıcıdır" (Berger, 2018, s. 186). Ancak sosyolog bunu yaparken bir takım insani değerleri terk etmemeli, yargılamadan, önyargı, korku ve değerlerinden olabildiğince uzak kalmaya çalışarak anlamaya çalışmalıdır. Bu anlamda Berger benimsediği pozisyonu hümanist bir sosyoloji olarak tanımlar. Hümanist sosyoloji, en temelde mekanik, teknik soyutlamalara dayalı sosyolojik yaklaşımlara karşı; insanlığın hizmetine adanmış, eleştirel, ifşacı bir

toplumsal analizi benimser. Bireylerin toplumsal kısıtlamalara tepki vererek toplumsal dünyayı nasıl biçimlendirdiklerine odaklanır. Bu anlamda yapısal işlevsel kuramların aksine bireyin öznelliğine ve yaratıcılığına vurgu yapar. Ayrıca sosyoloğun sömürünün, baskının, adaletsizliğin daha az olduğu bir toplumsal evrimde ahlaki ve siyasi bir rol oynadığını ileri sürer (Marshall, 2005: 309). Berger her ne kadar yaklaşımını hümanist bir sosyoloji olarak adlandırırsa da akımın önde gelen temsilcilerinden Mills gibi sosyolojinin siyasal değişim ve örgütlenme için açık bir toplumsal vizyona ve derin bir tarihsel bilince sahip olanların hizmetine sunulması fikrine (Christiano, 1990, s. 507) bağlı değildir. Martindale ifadesiyle (1970, s. 101) Berger'in hümanistik sosyolojisi çekingen bir etik anlayıştır.

Sosyolojiye Çağrı, yapı/fail karşıtlığını aşma denemesi olarak sosyal inşacı teorinin habercisi olmakla birlikte toplum ve bireyin bir arada düşünülebileceği sosyolojik bir perspektifin nasıl geliştirileceğinin anlatıldığı bir sosyolojiye giriş kitabı niteliği taşımaktadır. Ancak burada hemen bir parantez açarak klasik bir giriş kitabı olmadığından söz etmek gerekir. Öncelikle sosyolojik bir perspektif kazandırmak iddiasında olan kitap, alışlagelen giriş kitaplarının² aksine aile, ekonomi, din, sağlık, eğitim, medya, hukuk ve siyaset gibi toplumsal kurumlara, toplumsal kuramlara ve kavramlara yer vermemiş, sosyal değişim gibi temel temalara değinmemiştir. Her ne kadar dördüncü bölümde toplumu şekillendiren iki temel dayanak olarak sosyal kontrol ve sosyal tabakalaşmadan söz edilse de, tüm mekanizmanın bu iki etken üzerinden analiz edilmesi eksik görülmektedir. Ayrıca sosyolojinin ana konularından biri olan sosyal tabakalaşma ile ilgili kısım da yeterince derinlikli değildir. Bu iki kavram üzerine yapılan analizin kitabın en zayıf bölümü olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte kitabın, Zygmunt Bauman'ın *Sosyolojik Düşünmek ve C. Wright Mills'in Sosyolojik Tahayyül* gibi klasik anlamda giriş kitabı mahiyeti taşımayan ancak sosyolojik perspektif kazanmaya yardımcı olacak eserler ile birlikte giriş derslerinde okutulmasının öğrencilerin sorgulayıcı, eleştirel bir bakış açısı kazanmasına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bauman, Z. (1999). *Sosyolojik Düşünmek* (Abdullah Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berger, P. L. (2018). *Sosyolojiye Çağrı: Hümanist Bir Perspektif*, 2. Bs, (A. Erkan Koca, Çev.). İstanbul: İletişim. Yayınları.
- Berger, P. L. & Luckmann T. (2018). *Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi* (Vefa Saygın Öğüt, Çev.). Ankara: Atıf Yayınları.
- Christiano, K. J. (1990). Invitation to Sociology: Twenty-Five Years of RSVP's. *Teaching Sociology*, 18(4), 503-509. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/1317637>.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*, 2. Bs. (Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Martindale, D. (1964). Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective. *American Journal of Sociology*, 70(1), 100-101. Erişim adresi: <https://www.journals.uchicago.edu/action/showCitFormats?doi=10.1086/223750>
- Mills, C. W. (2016). *Sosyolojik Tahayyül* (Ömer Küçük, Çev.). İstanbul: Hil Yayın.

² Klasik giriş kitaplarının en bilinenleri için bkz. Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları (Cemal Güzel, Ed.); Macionis, J.J. (2012). *Sosyoloji* (Vildan Akan, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.